

פרק אחרון, 'הכותים' (דפים: סא-סו)

הערות ובאורים בפשט

(סא) 'הגויים' (כ"ה במשניות ובכ"י) אין להם נזירות... מנא הני מילי... – מבואר בגמרא שהנכרי ממועט מנזירות מן הכתוב. ולא רק לענין קרבנות הנזיר, אלא גם שהנזירות כלל לא חלה עליו, ואם אמר 'הריני נזיר' – מותר בשתיית יין וכו'. ויש להבין, מהיכא תיתי לומר שהגוי מצווה בדיני הנזיר, עד שאתה צריך דרש מיוחד למעטו, הלא אינו מצווה אלא בשבע מצוות בני נח? יש שתוצו, שלולא מיעוט היינו אומרים שכשם שהנכרים נודרים נדרים ונדבות כישראל, הוא הדין נודרים בנזיר, שגם הנזירות כנדר של הקדש היא. (ברכת ראש, וע' קרן אורה).

אולם, כפי שכתב הרמב"ם (ריש הלכות נזירות), הנזירות הרי היא מכלל 'נדרי איסור' (ולא בכלל 'נדרי הקדש' כערכין שהצרכנו להם מיעוט שאין העכו"ם מעריכין), והרי הגויים אינם בכלל נדרי איסור (וכבר מיעטו את הנכרי מאיסור בל יחל – ע' ספרי זוטא – משות; ירושלמי ריש פרקין; תוס' להלן. אולם יש שכתבו שיש לגוי 'בל יחל' – ע' תוס' ע"ז ה; וע"ש בגליון הש"ס שם; מל"מ מלכים י, ז וב'פרשת דרכים' דרוש ג; אבנ"מ א, ב). ויש מי שתירץ, שזה שידענו שהגוי אינו ב'בל יחל', זהו אליבא דאמת שאינם בנזירות, אך לולא המיעוט בנזירות, הוה אמינא שהוא בכלל נדרי איסור (קהלות יעקב (אלגאזי) דף פד).

ויש לומר עוד: לולא דרשת הכתוב, אכן גוי שנזיר בנזירות לא היה חייב לקיימה מפאת מצות התורה, אך היה צריך לעמוד בקבלתו מפני סברת הדעת, כמו שכתבו הראשונים (ע' פרוש החוקוני (נח ז, כא) לענין עונש דור המבול) שישנן מצוות שחייבים בני אדם לשומרן מכח סברת הדעת אע"פ שלא נצטוו. וזו לשון רב נסים גאון (בהקדמתו למסכת ברכות): 'כל המצוות שהן תלויות בסברא ובאובנתא דלבא כבר הכל מתחייבים בהן מן היום אשר ברא אלקים אדם על הארץ, עליו ועל זרעו אחריו לדורי דורים'. והרי אפילו בהבטחה שבין אדם לחברו, חייב אדם לעמוד בה מצד הסברה (כמו שאמרו 'מי שפרע מדור המבול ומדור הפלגה הוא עתיד להפרע ממי שאינו עומד בדיבור'), קל וחומר לקבלה שהוא מקבל לשמים. ובוה גם מובן ענין השבועות וההבטחות קודם מתן תורה. (ע"ע בגליון נא בהערות ובאורים בפשט' – בשם הגרש"ש"ק).

ואכן, אם יקבל הגוי על עצמו לפרוש מיין וכו', חייב לקיים דבריו מצד קבלתו, אך אין עליו כל דיני נזיר, וגם אינו לוקה על שתייתו, ולכן הוצרך הכתוב למעט שגוי שקיבל נזירות, היינו נזירות של דין ישראל (ואף כשאומר 'הריני נזיר' בסתם, כוונתו לדין הנזירות של התורה) – שנזירות זו אינה שייכת אצלו, וממילא מותר בשתייה ובתגלחת. (עפ"י 'ליקוטי שיחות' – נשא תשמ"ו. והעיר שאף שלא מסתבר שהפסוק קאי על 'הלכה למשה מסיני' כמבואר בגמ' בע"ב, על חיוב שמצד הסברה – קאי, שאף חיוב של סברה בגדר 'תורה' הוא, כמוש"ב אחרונים).

(סא): 'ממאי דלמא כרת הוא דלא מיחייב, אבל איטמויי מיטמו' – שאל הרא"ש, אם לפוטרו מכרת – מדוע צריכים למעטו, הלא אין הגוי בכלל עונש כרת שבכל מקום שבתורה? ותיריך, שאכן אין זה יתור, שכך הוא לשון התורה בכל מקום, 'ונכרתה מתוך עמה'... מתוך הקהל'. ורבנו טודרוס תירץ בתוספותיו שהייתי סובר לחייבו בכרת, משום קדושת המקום.

ויש שפרשו (חידושי ר' מאיר שמחה; חידושי הגרי"ז) שאמנם לפטור את הגוי שנכנס למקדש מכרת – אין צריכים, אלא הכוונה שטומאתו אין בה דין כרת, ונפקא מינה לישראל שהכניס גוי טמא למקדש, שאינו בכרת. הגם שאדם המכניס אדם טמא למקדש – בכרת, כמו שפסק הרמב"ם, שהרי טימא מקדש ה' (הל' ביאת מקדש ג, טז).

(סב): 'הפר לעבדו יצא לחרות ומשלים נזירותו' – הרמב"ם (הל' נזירות ב, יח; עבדים ח, יז) פרש את המשנה כפשוטה, שהמפר נדר עבדו – יצא לחרות, ש'כיון שלא כפה אותו במקום שיש לו לכפותו, גילה דעתו שהפקיע שעבודו'. והראב"ד הרבה לתמוה על כך, מה סברה יש בדבר (יחיי ראשי, לא אדע על אי זה דרך יוכל לפרש, כי מאחר שהוא מפר, איך גילה דעתו שהפקיע שעבודו, אדרבה, גילה דעתו שיש לו רשות עליו להפר נדרו), ולכן כתב שצריך לגרוס במשנה 'הפר לעבדו (והכוונה למחאה, כמוש"כ התוס', ולא דוקא 'הפרה') ויצא לחרות משלים נזירותו (הוא"ו שייכת למלה 'יצא' ולא ל'משלים')' – היינו, שאם לאחר שמחה בו, יצא העבד לחרות, חייב להשלים את נזירותו.

ובהסברת שיטת הרמב"ם אמרו, שבכך שמפר ולא כפה, נהג בו כבתו וכאשתו, ובוזה גלה בדעתו שאין רשותו עליו לגמרי, וכדין עבד שהניח לו רבו תפלין או שקרא לפניו העבד שלשה פסוקים בתורה, שכל אלו מורים על מנהג חרות. והפרה לגבי כפיה – הפקעת שעבוד היא. (רדב"ז, כס"מ. וע"ע בהסבר שיטתו: ט"ז י"ד רסו סקל"ט; קרית ספר; חידושי הנצי"ב כאן).

(סג): 'דאמר קרא "להרע או להטיב" – מה הטבה רשות אף הרעה רשות, יצא להרע לאחרים שאין הרשות בידו' – ודוקא עבד, מפני שגופו קנוי לרבו, והרעתו היא הרעה לרבו, אבל באשה אמרו (נדרים טו:), שהאומרת 'הנאת תשמישך עלי' – חל הנדר, הגם שמשועבדת לבעלה, ונמצא מרעת בזה לאחרים, אין זה אלא באופן עקיף, אבל חלות הנדר בעצמו אינו אלא על עצמה. (קהלות יעקב, טו. והעיר מדברי הר"ן בסוף נדרים שא"א שויה נפשא חד"א באוסרת עצמה על בעלה. וכבר האריכו בזה האחרונים. וע' קרן אורה).

(סד): 'ליטהר מטומאת מת – טמא, שחזקת טמא וזקת טהור טהור, שרגלים לדבר' – הגם שמחמת טומאת המת שהיתה לו, נטהר ודאי בטבילה זו, והספק אינו אלא אם נטמא מחמת מת אחר – אף על פי כן קיים גם בזה דין 'חזקת טמא טמא', שמכל מקום לא יצא לידי טהרה. ומכאן הוכיח המהרי"ט (בתשובותיו ח"א פב) ש'מחזיקין מאיסור לאיסור', היינו מעמידים דבר בחזקת איסור, הגם שהיה אסור מחמת שם אחר.

אולם האחרונים דחו את ההוכחה מכאן, שאף שבעלמא אין אומרים 'חזקה' באופן שכזה, כאן הרי מצד עצם הדין היה טמא, שספק טומאה ברשות היחיד הוא, אלא שנתחדשה הלכה של 'טומאת התהום' בנוזר, ואותה הלכה לא נאמרה אלא באדם שבהזקת טהור, ולא שהוא בחזקת טמא. אמנם מדברי הרמב"ם משמע שטעם ההתר כאן מפני 'חזקה'. (עפ"י בית הלוי ח"ב כב; שב שמעתא ה, א)

וב'שערי ישר' (ב, כ כא) האריך בענין זה, וצידד להסביר שטמא שטבל, והיה טמא גם בטומאה נוספת (באותה דרגת חומרא), אין הטבילה מועילה כלל, אף לא לטומאה הראשונה. והוא הדין במי שטבל והיה

מת תחת אותו אהל, אין הטבילה פעלה מאומה, אף ביחס לטומאתו הקודמת (וכן מטו בשם הגר"ח זצ"ל). ובוה פרש המשנה כמין חומר, שבירד להטהר מטומאת מת, אם נגע במת ב'טומאת התהום', לא פקעה ממנו טומאה הישנה, נמצא שהוא טמא ב'טומאה ידועה' ולא ב'טומאת התהום', ולכן סותר את נזירותו ומגלח, שלא נאמרה ההלכה אלא שאין הנזיר מגלח על 'טומאת התהום' בלבד. (וכיו"ב כיוון לפרש בקהלות יעקב, יד. וכ"כ החו"א קלט, ט בקיצור)

(סג-סד) ספק טומאה צפה בין בכלים בין בקרקע טהורה... והנזרקין ספיקן טהור, חוץ מכזית המת והמאהיל על פני טומאה וכל דבר שמטמא מלמעלה כלמטה' – שיטת התוס' שדין 'הנזרקין' שספקן טהור, הוא בכלל ההלכה של 'טומאה צפה'. ולשיטתם, דין זה שספק טומאה צפה – טהור, אינו דוקא בשרץ, אלא בכל טומאות מגע, אף במת. אולם הרמב"ם (אבות הטומאה יד, ג) כתב שדין טומאה צפה נאמר בשרץ דוקא. וגרס בכל הספקות שבהמשך הסוגיא 'שרץ' במקום 'מת' (וע"ש בהלכה ד ובהגהות הגר"א ושאר מפרשים). אמנם, לענין ספק טומאה ב'נזרקין', אמרו שבכל טהור חוץ מטומאת אהל (מת) והסט או מדרס (זב).

ועל כרחנו לומר לשיטת הרמב"ם שדין 'נזרקין' הוא דין בפני עצמו ואינו בכלל דינא דטומאה צפה, אלא שכך היא הלכה למשה מסיני ש'ספק נזרקין טהור חוץ ממת וכל דבר שמטמא מלמעלה כלמטה'. (עפ"י הגר"ח הלוי הל' טומאת מת יט, ב. ושיטת המפרש כהתוס', שדין הנזרקין שייך ל'טומאה צפה' ואף בטומאת מת במגע (ע' בד"ה ספיקן טמא. וד"ה מהו), וצ"ע במש"כ לעיל (סג סע"ב) שטומאת מת צפה מטמאה בספק במגע ע).

עזר מציון

ציונים, מראי מקום וראשי פרקים – לתוספת עיון

(סא.) 'כופה את עבדו' – בדין כפיית העבד אין ברור אם כופהו בכל דיני הנזיר, או שמא רק בדברים ששייך בהם עינוי והחלשה לאדון, שבכך נפגע גם האדון, אבל לענין תגלחת או היטמאות למתים – אין יכול האדון לכפותו – ע' בלשון הרא"ש במשנה וב'קרבן אורה' ושאר מפרשים. והרמב"ם (הל' נזירות ב, יז) כתב: 'לכוף אותו לשתות ולהטמא למתים'. ובצפנת פענח כתב בדעתו שדוקא באלו יכול לכופו ולא בתגלחת, שהרי עצם הנזירות חלה, וממילא חלה קדושה על השער. ובאור שמה (סוף הל' שבועות) דייק מדברי הרמב"ם (בהיבורו ובפיה"מ) שאין זכות הפרה אלא בדברים שיש בהם הרעה ונזק לאדון (ודלא כהכ"מ). וכן כתב התו"ט בדעת הרב מברטנורא. ואמנם, כתב האו"ש שיכול למחות גם על תגלחת. (ואפשר שהשמיט הרמב"ם תגלחת מפני שבדרך כלל אין בה הפרעה לאדון. ואין יכול לכופו שלא לצורך כלל, משא"כ באכילת היוצא מן הגפן שמחלישה את העבד, וכן הכרח הזהירות של העבד מן הטומאה, מגבילתו מאד, ויוצא האדון מופסד).

ובירושלמי אמרו על נזירות העבד שאינה חלה, משום שנאמר 'נזר אלקיו על ראשו' – מי שאין לו אלא אדון אחד. (וע' בספר מאור הקודש' (לר"מ לב), מג).

(סא:) 'אי הכי עבדים נמי' – התוס' פרשו שעבד אינו מנחיל עבד אחר (שניתן לו ע"מ שאין לאדונו רשות בו), לפי שאין לו בו קנין הגוף גמור, וכדין גוי. והרא"ש תמה מדוע ישתנה דינו מישראל לכל דיני קנינים? (והגרעק"א הקשה מיבמות סו, שמשמע שקונהו קנין גמור. ובשו"ת שואל ומשיב (מהד"א ח"ב, ל) תירץ קושיתו).

וּכְתַב הַרְאִ"שׁ שְׁכוּנַת הַגְּמְרָא שֶׁעֲבַד אִינוּ בְּתוֹרַת יְרוּשָׁה כֻּלָּל. (וּבְדַבְרֵי הַנְּצִי"ב (לְעֵיל עֲמוּד א) מֵתְבָאָר שְׂאָף הַתּוֹס' מוֹדִים לַכֶּךְ, שְׂאִין תּוֹרַת יְרוּשָׁה בְּעַבְד. וְכֵן נִקְט בְּפִשְׁטוֹת בְּחִידוּשֵׁי רַעְק"א כֵּאֵן, כִּיּוֹן שְׂאִין לֹא חִיִּים).

וְאִם יֵשׁ טוֹמָאָה לְעַבְד – מְרַהִיטֵת דְּבְרֵי הַתּוֹס' נִרְאָה שְׂאִינוּ מִטְמָא, וְכֵן מִפְּרֹשׁ בְּחִידוּשֵׁי רַבְנּוּ פְּרִיץ, וְהֶאֱחָרוּנִים הִרְבּוּ לְתַמּוּהָ עַל כֶּךְ – ע' בְּמִפְרָשִׁים כֵּאֵן. (וְהַנְּצִי"ב פִּירֵשׁ כּוּוֹנַת הַתּוֹס' בְּעִנִּין אַחֵר).

(סב.) 'לְאִיתוּי מוֹפְלָא סַמּוּךְ לְאִישׁ דְּעַכוּ"ם' – כְּתַבּוּ רַבּוֹתֵנוּ הָאֲחָרוּנִים שְׂשִׁיעוּר בַּר-עֲנַשִּׁין בְּגוֹי אִינוּ כְּלִישְׂרָאֵל, בִּי"ג שְׁנָה וּבִהְבָּאת סִימְנֵי גְדֻלוֹת, אֲלֵא אִפִּילוּ גּוֹי קִטְן נְעַנְשׁ אִם הוּא בַר-דְּעַת, כְּפִי רְאוּת עֵינֵי בֵּית-דִּין. וְהַטַּעַם, לְפִי שְׂשִׁיעוּר גְּדֻלוֹת שְׂאֵצֵל יִשְׂרָאֵל, הִלְכָה לְמִשְׁה מְסִינֵי הוּא כְּשֶׁאֵר שְׂשִׁיעוּרֵי תוֹרָה (כְּפִי שְׁכַתְב הַרְאִ"שׁ בְּתַשׁוּבָה, וְעוּד), וְה'הִלְכָה' לֹא נִאֲמָרָה אֲלֵא בִישְׂרָאֵל וְלֹא בְּבֵן נַח. (שׁו"ת חֲתָם סוֹפֵר יו"ד שִׁי; מִנְחַת חֵינוּךְ מִצּוּה קצ; אֹר שְׁמַח הַל' אִיסו"ב ג,ב; הַנְּצִי"ב כֵּאֵן, וְעוּד. וְע"ע בְּחִידוּשֵׁי הַגְּרוֹז"ר בְּעֲנִינֵי ח"א מֵה). וְאִף דְּנֹו עוּד לֹוּמֵר שְׁלִגְבֵי אוֹתָן הִלְכוֹת הַשִּׁיכוֹת בְּבֵן נַח, אִף קִטְן יִשְׂרָאֵל מִצּוּוֹה בְּהֵן מִן הַתּוֹרָה, אִם הוּא בַר-דְּעַת, שְׁלֹא גִרַע מִבֵּן נַח. (אֲלֵא שְׁבִישְׂרָאֵל הַקְּלָה תוֹרָה לְפִטְרוּ מְעוֹנֵשׁ עַד שִׁיגְדֵל – ע' אר"ש שם; מִנְחַת שְׁלֵמָה, לֹד). וְכַתְב ה'חֲתָם סוֹפֵר' (שם) שְׂאִין לְהַקְשׁוֹת מְסוּגִיתֵנוּ, שְׁמַרְבִּים 'מוֹפְלָא סַמּוּךְ לְאִישׁ' בְּגוֹי, מִשְׁמַע שִׁישׁ לְהֵם שְׂשִׁיעוּר גְּדֻלוֹת שֶׁל יִשְׂרָאֵל – שִׁישׁ לְחֵלֵק, שְׂדוּקָא כֵּאֵן שְׁמַקּוּר דִּין נְדָרִים בְּגוֹי נִלְמַד מ'אִישׁ אִישׁ" – שְׁנֹוּדָרִים נְדָרִים וְנִדְבוֹת כִּי שְׂרָאֵל, לַכֵּן דִּינָם לְעִנִּין זֶה כִּישְׂרָאֵל.

הַנְּצִי"ב (בְּחִידוּשֵׁי כֵּאֵן), וְכֵן הַגְּאוּן ר' מֵאִיר שְׁמַחָה מְדוּוִינְסֵק (בְּאוּר שְׁמַח שֵׁם), פִּרְשׁוּ שְׁנִיהֵם שְׁחִילוּק זֶה, הוּא הוּא מִבְּאוּר בְּגַמְרָא, שְׁבְּגוֹי אִין הַדְּבַר תְּלוּי בְּגְדֻלוֹת בְּשָׁנִים אֲלֵא הַכֵּל לְפִי דְּעַתוֹ, וְלַכֵּן אִם הוּא 'מוֹפְלָא' שְׂשִׁיעוּר לְפִרְשׁ לְשֵׁם מִי נְדָר, נְדָרוֹ נְדָר, מֵה שְׂאִין כֵּן בִישְׂרָאֵל (שְׁלֵמָאָן דְּאִמֵר 'מוֹפְלָא סַמּוּךְ לְאִישׁ לְאוּ דְּאוּרִיתָא' אֲנֹו עוֹסְקִין), וְמֵאִידֵךְ, גּוֹי גְּדוֹל שְׂאִינוּ יוֹדַע לְהַפְלוֹת – אִין נְדָרוֹ נְדָר. וּבִישְׂרָאֵל אִינוּ כֵּן, שְׁהַכֵּל תְּלוּי בְּדִין גְּדֻלוֹת שְׁקִבְעָה הַהִלְכָה. (הֵם ז"ל נִקְטוּ, ש'יֹוֹדַע לְהַפְלוֹת' הֵינּוּ שְׂשִׁיעוּר 'דְּעַת' הַנְּצִי"ב לְעִנִּין נְדָרִים. וְלִשְׁתַּם, אִף בְּפַחוֹת מִבֵּן י"ב שְׁנָה, אִם יוֹדַע לְהַפְלוֹת הֵרִי זֶה נְדָר, שְׁהַכֵּל תְּלוּי בְּדְעַת (כ"כ לְהַדִּיא בְּאו"ש). אֹוֹלַם לְשִׁיטַת הַחֲת"ס שְׁנֵי דִינִים נִפְרָדִים הֵם, וְאִף אִם הֵיגִיעַ לְכֻלָּל דְּעַת שְׁלֵמָה, צְרִיךְ שִׁיחָא 'מוֹפְלָא סַמּוּךְ לְאִישׁ' כֻּכַל הַדִּינִים שְׁבִישְׂרָאֵל).

(סב:) 'לִימָא בְּדְשְׁמוּאֵל קְמִיפְלָגִי... דְּכוּלֵי עֲלֵמָא אִית לְהוּ דְּשְׁמוּאֵל...' – מְדַבְרֵי הַתּוֹס' מְבֹוּרָא שְׂשִׁיעוּר מוֹעִיל בְּעַבְדִים, שְׂעַבְד שְׁבַרְחָ וְנִתְיָאֵשׁ אֲדוּנוּ מִמֵּנוּ – יִצָא מְרַשׁוֹתוֹ. וְלַכֵּן תְּלוּ דִין עַבְד שְׁבַרְחָ בְּדִינוּ שֶׁל שְׁמוּאֵל 'הַמְּפָקִיר עַבְדוֹ'. אֲלֵא שְׁדַחְוּ שְׁכֵּאֵן לֹא מְדוּבַר שְׁהַתִּיַּאֵשׁ. וְאִמְנָם, הַדְּבַר שְׁנוּי בְּמַחְלוּקַת אִם מוֹעִיל יָאוּשׁ בְּעַבְדִים. שִׁישׁ סוּבְרִים שְׁהוּאִיל וְהוֹקְשׁוּ לְקַרְקַעוֹת, וְאִין יָאוּשׁ בְּקַרְקַע, הוּא הַדִּין בְּעַבְדִים (מִלְבַד בְּמִלְחָמָה, שְׁקוּנָה). וְיֵשׁ מַחְלָקִים בֵּין יָאוּשׁ שֶׁל גּוֹלָה, שְׂאִין בְּעַבְדִים, כִּיּוֹן שְׂאִינָם נְגוּזִים, כְּקַרְקַע, וּבֵין יָאוּשׁ שֶׁל אֲבִידָה וְכְדוּמָה, שְׂשִׁיעוּר אִף בְּעַבְדִים. (ע' בְּש"ךְ הו"מ שֶׁס, ג; קְצוֹת הַחוּשֵׁן שְׂעָא, א; חוּזוֹן אִישׁ אַה"ע קְמוּ לְדָף לז, ב).

(סד-סה) 'נוֹטְלָן וְאֵת תְּפוּסָתָן' (י"ג: תְּבוּסָתָן – מְלִשׁוֹן 'מִתְבוּסָסֵת בְּדַמִּיךְ')... מֵת שְׁחַסֵר אִין לֹו תְּפוּסָה... אִמֵר קֵרָא: "וְנִשְׂאֵתָנִי מִמְּצָרִים"... – בְּשׁו"ת אַגְרוֹת מִשְׁה (יו"ד ח"א רַנֵט) דֵּן עַל בֵּית-קְבָרוֹת שְׁצִרִיכִין לְפָנוּתוֹ, אִם דִּי בְּלִיקוּט הַעֲצָמוֹת אוּ צְרִיכִים לִיטוּל גַם אֵת הַעֲפֵר שְׁמִסְכִּיב לְגוֹפָה; וְכַתְב שְׂאָף שְׁמַכְאָן מוֹכַח שְׂדִין נְטִילַת תְּפוּסָה הוּא גַם בְּחוּ"ל – שְׁהֵרִי לְמַדּוּ זֹאת מ'וְנִשְׂאֵתָנִי מִמְּצָרִים'; וְגַם אִין טַעְמוֹ מְפָנִי טוֹמָאָת הַכְּהֵנִים, שְׂאִם זֶה הַטַּעַם, לֹא הִיָּה חִילוּק בֵּין מֵת שְׁלֵם לְחַסֵר, אֲלֵא וְדָאִי אִין חוּשֵׁשִׁין לְטוֹמָאָת רַקְב, לְפִי שְׁנַקְבְּרִין בְּתַכְרִיכִין שְׁנַעֲשִׂים 'גְּלַגְלִין', אֲלֵא שְׁהוּא הִלְכָה לְמִשְׁה מְסִינֵי; – עַם כֵּל זֹאת, בְּשׁו"ע

ובתשובות הפוסקים האחרונים לא הובא דין זה כלל, אלא 'ליקוט עצמות' בלבד, וכנראה אין הלכה זו נאמרה אלא בזמן הבית. ולדינא אין צריך ליטול אלא מהעצמות בלבד. וכבר דנו שאר פוסקים אחרונים בדין תפוסת המת בזמן הזה. – וע' באריכות גדולה ובהרחבת כל הענין בתשובת הגר"י וינברג זצ"ל, (שו"ת שרידי אש ח"ב קכה) ובהערות גדולי הדור המובאים שם (ויצא לאור בקונטרס מיוחד: 'פינוי עצמות מתים'). וע"ע בשאר דינים של פינוי המת: שו"ת יביע אומר ח"ו יו"ד לא; ח"ז לה-לט; שו"ת שבט הלוי ח"ב רז; ח"ה קפה קפו. וראה בקובץ 'עוללות' לר"ר מרגליות ז"ל, סי' יד על אודות 'ליקוט עצמות' שנהגו בעבר.

ככתבם וכלשונם'

(סא.) 'הגויים אין להם נזירות'

... 'שעל ידי שמקבל עליו לפרוש מן היין, חלה עליו קדושה גדולה, כמו כהן גדול ויותר... ובאמת הוא בכח התורה והדיבור שניתן לבני ישראל במתן תורה. ולכן אין נזירות רק בבני ישראל. וזה שכתוב 'כי יפליא' – בדיבור. והוא כמו שאמרו במדרש "יקרה היא (התורה) מפנינים" – 'מכהן גדול שנכנס לפני ולפנים'... כי יכולין בכח הפה בתורה ותפילה, להתעלות ולתקן הכל. כמו שאמרו ז"ל בקבלת התורה נתרפאו מכל המומין וטומאות. והוא ללמד על הכלל כולו בכל עת שאדם עוסק בתורה – מתרפא. כמו שאמרו בזה הקדוש: 'גופא תבירא אי ישתדל באורייתא, ישכח אסוותא בכולא' – (גוף שבור, אם יעסוק בתורה, ימצא רפואה בכל).
(שפת אמת – נשא, תרנ"ח)

(סו:) 'גדול העונה אמן יותר מן המברך... שהרי גוליירים מתגרין במלחמה וגבורים נוצחין'

– המשילו הברכה לירידה למלחמה, שכל מלחמה היא המלחמה לד' בעמלק מדור דור, והיא גם כן מלחמת היצר שבלבבות בני ישראל. ונקרא 'ירידה' בשנכנס למלחמה – דצריך לירד למקום הרע להכניעו. והוא על ידי הברכה לד' על כל ענייני עולם הזה, דמכיר שהכל מהש"י ומעלה הכל למעלה ד"לה' הארץ ומלואה" ואז אחר כך "הארץ נתן לבני אדם", שכבר נכבשה לפניהם, (וכמ"ש בר"פ כיצד מברכין)... והברכה היא ההתגרות והרגזת יצר טוב על יצר הרע, והוא ניצוח לשעה. ועניית אמן היינו קיום הדבר שיהיה כן קבוע וקיים יתד במקום נאמן שלא ימוט עוד, כשפת אמת שתיכון לעד, והוא הניצוח הגמור שיהיה קיים לנצח כן. והיינו, כשההכרה ברורה כל כך בלי שום מציאות לינתק מזה כלל. וזהו דרגא דרוד שהוא סוף כל דרגין... והוא יגמור הניצוח עד שלא יצטרכו עוד למלחמה וכלי זיין וקרן, וכמו שנאמר 'זכתו חרבותם'... והוא זוביחת היצר לעתיד, בקניגין דלוינתן ושור הבר, שהם שני היצרים דתאווה וכעס (כמ"ש במק"א). ומעין זה היה לשלמה המלך ע"ה בעולם הזה, דנקרא (בדבה"י-א כב) "איש מנוחה", ושלום ושקט בימיו שלא הוצרך עוד למלחמות. וזהו השגת אור משיח בן דוד...'

(ליקוטי מאמרים לר"צ הכהן מלובלין, עמ' 224. וע"ש עוד דברים נפלאים בענין שמשון ומשיח)

ה'פלא' שבנזירות

... וכן מקל הקראי על הנזיר באכילת הצימוקים והענבים ומחמיר בשתיית שכר הדבש או שכר התפוחים – והאמת היא להפך מזה, כי אין האיסור חל כי אם על היוצא מן הגפן בלבד, ואין הכוונה לאסור את ההשתכרות בכל דבר אשר יעלה על הדעת. אכן, את סוד האיסור יודע רק הא-ל-לוח, ואתו נביאיו וחסידיו. ואין לסמוך בזה לא על חסר ידיעה של אנשי הקבלה, ולא על דיון לפי הקש, כי הוראת השם 'שכר' הלא גלויה היא וידועה לכל, אך אנו מקובלים כי איסור 'יין ושכר' האמור בכהנים כולל כל מיני שכרות, ואילו איסור יין ושכר האמור בנזיר אינו בא להרחיק כי אם מעסיס הענבים בלבד. ('הכוזר' מאמר ג, מט. לפי תרגום אבן שמואל)

וע' בפירוש ראב"ע – נשא, שהביא את 'דעת המעתיקים', היינו רז"ל מעתיקי השמועה, והוסיף 'אחרים אמרו שכר ממש, כל דבר שישתכר האדם ממנו', והיא דעת הקראים, אך לא נמצא כדעה זו כלל בדברי רבותינו. כאשר העיר ב'הכתב והקבלה', והוסיף: 'זנתן הראב"ע בזה מכשול לאחרונים, המתרגמים 'שכר' הפך דעת המקבלים האמתיים.

איש או אשה כי יפליא וגו' – הלשון 'כי יפליא' יש לפרש, מפני שענין הנזירות בעצם הוא דבר פלא למעלה מן השכל והדעת. כי עיקר הנזירות שהוא פרישות מטומאה ותגלחת והיוצא מן הגפן. עם כל זאת, גם אם ישמור אדם את עצמו ויסגף עצמו בג' דברים הללו, אם לא יקבל על עצמו לשם נזירות, לא יהיה נקרא קדוש על ידי זה. והוא באמת פלא גדול שעל ידי דיבור אחד נעשה קדוש בעצם.

ועוד יש בכח דיבור כזה להתקדש לעולם, באומר הריני נזיר עולם כנזירות שמשון. וכאמרם ז"ל (סוטה י). שמשון על שמו של הקב"ה נקרא.

ועוד נמצא על פי הלכה למשה מסיני דבר יותר עמוק ופלא, שגם האב מדיר את בנו בנזיר (נזיר כח:). שעל ידי דיבור של האב, נעשה בנו קדוש, גם אפילו לא עשה בעצמו פעולת הדיבור גם כן.

ולזה נקרא המלאך של שמשון 'פלאי' שאמרו במדרש (פ' נשא) שהוא כענין שאמר הכתוב 'כי יפליא' גם כן על שם מעשיו שהיה פלא גדול, שהיה נראה לעיניהם עד עתה כדמות אדם בכל עניניו, וברגע אחת נתהפך ועלה בלהב השמים, וכמו כן הוא פלא ענין גוף הנזירות שהיה עד עתה אדם פשוט וברגע אחת על ידי הדיבור בכוונה רצויה נעשה קדוש לה'. וכדאיתא בגמרא בשמעון הצדיק שאכל אשם נזיר אחד מפני שהיה בכוונה רצויה ואמר לו כמון ירבו נזירי ישראל בישראל, עליך הכתוב אומר 'איש כי יפליא' עי"ש.

והוא בחינת כח בעלי תשובה, וכדאיתא בזוה"ק (ח"א קטט). זכאין אינן מאריהון דתשובה דהא בשעתא חדא ביומא חדא ברגעא חדא קריבין לגבי קב"ה וכו'.

ויש לומר שלטעם זה נסמך אחר פרשת הנזיר פרשת ברכת כהנים – מפני שגילתה לנו תוה"ק שפועל הדיבור של האדם כדי כך להיות נתהפך על ידי זה כרגע להקרא קדוש, לכן בא הציווי בתוה"ק לכהנים שיברכו את ישראל, ובדיבור פיהם של התיבות הללו בלבד יפעלו השפעת הברכות מהמקור, כמו שנאמר אחר זה 'שמו את שמי על בני ישראל, ואני אברכם'.

(פרי צדיק נשא, יד)

* * *